

משך חכמה

פרשת ויקהל, פרשת השבת א - ד

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ד - כה טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

פסקאות: א - ד

[א]

לה, ב) שְׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָּכֶם קֹדֶשׁ

שֶׁבֶת שְׁבִתוֹן לָהּ כָּל הַעֲשֵׂה בּוֹ מְלָאכָה יוֹמַת:

מדוע כתוב יומת ולא כתוב מות יומת, ובפרשת כי תשא כתוב מות יומת

לה, ב) שבת שבתון לה כל העושה בו מלאכה יומת. הנה:

להרוג עובר, והוא גמ' מפורשת בסנהדרין (שם) שאין דבר האסור לבן נח ומותר לישראל. ולפי זה יש לומר דישאל ההורג עובר חייב מיתה בידי שמים, ולכן כתיב יומת, דחייב מיתה בידי שמים בלבד [א]. ה. ודע ששיטת רבינו שההורג עובר חייב מיתה בידי שמים, נחלקו בה רבותינו, ואין כאן המקום להאריך].

ולפי זה יש לדקדק מדוע כתוב כאן יומת ולא כתוב מות יומת, הא המחלל שבת חייב סקילה בידי אדם (סנהדרין נג, א רמב"ם שבת א, א). ועוד קשה, דלעיל בפרשת כי תשא כתוב מות יומת (שמות לא, יד) "וְשִׁמְרֶתֶם אֶת הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הוּא לָכֶם מִחֻקֵּי יְהוָה מֵעַד כֹּכָב, ומדוע כאן שינה הכתוב ולא כתב מות יומת. ונראה דפסוק זה אינו אזהרה ועונש על עשיית מלאכת חול בשבת לדורות, אלא על מלאכת המשכן בלבד, שאף בשבת לא יעשו מלאכת המשכן, וכיון שכל זמן שאין כהן עובד עבודה אין דיני מיתה בידי אדם נוהגים (סנהדרין נב, ב), לפיכך כתוב יומת, דהיינו רק בידי שמים בלבד, אבל לעיל בפרשת כי תשא איירי מחיוב שמירת שבת לדורות ולא דוקא לפני המשכן, שהרי כתוב לפני כן שהיא מצוה לדורות, דכתיב (יג) אַף אֶת שְׁבִתֹתַי תִּשְׁמְרוּ כִּי אֹת הוּא בְּיָמֵי וּבְיָמֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם לְדַעַת כִּי אֲנִי ה' מְקַדְּשְׁכֶם", לפיכך כתוב "מִחֻקֵּי יְהוָה מֵעַד כֹּכָב" כי כבר נוהגים דיני מיתה בידי אדם.

ועל פי זה מיושב תמיה גדולה, דקשה, מדוע אמרו ביומא (סו, ב) שמי שזבח וקטר לעגל שעשו במדבר [בעדים והתראה] נענש בעונש מיתה בסייף, והא עובד עבודה זרה מיתתו בסקילה (סנהדרין ס, ב. רמב"ם עבודה זרה ג, א), אבל לאור המבואר שלא דנו דיני מיתה בידי אדם לפני הקמת המשכן אתי שפיר, דנענשו כדין בן נח, ובן נח חייב מיתה על עבודה זרה (נו, ב), ודינו בסייף (סנהדרין נו, א) לפיכך נהרגו בסייף. [א.ה. ועיין בפרשת כי תשא בפסקא יד שמבאר רבינו, שהטעם שהיה דינם כבני נח, כיון שלא קבלו את

פרשת השבת

שמות לה, א - ג (א) וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר

אַלְהֵם אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת אִתְּם: (ב) שְׁשֶׁת יָמִים

תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָּכֶם קֹדֶשׁ שֶׁבֶת שְׁבִתוֹן לָהּ

כָּל הַעֲשֵׂה בּוֹ מְלָאכָה יוֹמַת: (ג) לֹא תַבְעֲרוּ אֵשׁ בְּכָל מְשִׁבְתֵיכֶם

בַּיּוֹם הַשְּׁבִת:

¹ [א] (לה, ב) "שְׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָּכֶם קֹדֶשׁ שֶׁבֶת שְׁבִתוֹן לָהּ כָּל הַעֲשֵׂה בּוֹ מְלָאכָה יוֹמַת" ע"כ. בכל מקום שחייב מיתה בידי אדם, כתוב בתורה מות יומת בכפל לשון [דבברה תורה בלשון בני אדם. תוס' שבת (ע, א) ד"ה א], אך יש מקומות יוצאין מן הכלל, וצריך טעם לדבר.

ונקדים לבאר המקומות שכתוב יומת לחוד שאינו מיתה בידי אדם: א. הא דכתיב (שמות פרק כא, כח) "וְאִם שׂוֹר נִגָּח הוּא מִתְמַלֵּל שְׁלֹשׁ וְהוּעַד בְּכַעֲלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ וְהַמִּית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשׂוֹר יִסָּקַל וְגַם בְּכַעֲלָיו יוֹמַת", אין הכוונה למיתה בידי אדם רק בידי שמים, כמבואר במכילתא (פרשת נזיקין י). ב. הא דכתיב (ויקרא כד, כא) "וּמִפְּנֵי בְּהֵמָה יִשְׁלַמְנָהּ וּמִפְּנֵי אָדָם יוֹמַת" גם כאן הכוונה למיתה בידי שמים, דבא ללמד הא דתנא דבי חזקיה שאדם העושה מעשה שחייב עליו מיתה ותשלומים, פטור מן התשלומים, אפילו אם לא עשה מעשה שחייב עליו ביד אדם ממש אלא רק חיוב מיתה בידי שמים, כגון הורג כשוגג דפטור מתשלומים הבאים עמו, דיומת בלבד, ולא ישלם. ג. או יש לפרש הפסוק (ויקרא כד, כא) "וּמִפְּנֵי בְּהֵמָה יִשְׁלַמְנָהּ וּמִפְּנֵי אָדָם יוֹמַת" בדרך אחרת, דהכתוב איירי במכה עובר, שאינו חייב מיתה בידי אדם (נדה מד, א. רמב"ם רוצח ב, ו), אבל חייב בידי שמים.

ואף על פי שאין מקור מפורש בדברי חז"ל שההורג עובר חייב מיתה בידי שמים, אבל כיון שבן נח נהרג אם הורג עובר, כמבואר בסנהדרין (נז, ב) דגרסינן וז"ל, "משום רבי ישמעאל אמרו, אף על העוברין, מאי טעמיה דרבי ישמעאל דכתיב (בראשית ט') שפך דם האדם באדם דמו ישפך, איזהו אדם שהוא באדם, הוי אומר זה עובר שבמעזי אמו", וכן פסק הרמב"ם (מלכים ט, ד) "בן נח שהרג נפש אפילו עובר במעזי אמו נהרג עליו" עכ"ל, לפיכך אף על פי שישאל אינו נהרג עליו, מכל מקום חייב מיתה בידי שמים. ומצאנו בדברי התוס' סנהדרין (נט, א) שכתבו שיש איסור לישראל

משך חכמה

פרשת ויקהל, פרשת השבת א - ד

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ד - כה טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

עדיין המשכן ולא היה אהרן כהן, ורק מיתתו בידי שמים. ומשום הכי אתי שפיר הא דאמר גבי עגל ביומא (סו, ב) זבח וקטר בסייף, ולא דן אותם כעובדי עבודה זרה בסקילה (סנהדרין ס, ב). רמב"ם עבודה זרה ג, א), שאז עדיין לא היה כהן ולא היה דיני נפשות, רק שבני נח קודם מתן תורה גם כן נהרגו על עבודה זרה, והו סייף, שבן נח מיתתו בסייף (סנהדרין נו, א. רמב"ם מלכים ט, יג). ובתשא (לא, יג) דכתיב לדורותיכם כתוב כל העושה בה מלאכה וכו' מות יומת, וזה ברור. ודו"ק².

[ב - המשך]

מדוע הגמרא בשבת אומרת, שמהפסוק קל העשה בו מלאכה יומת למדנו שבמיד

חייב מיתה, והרי מבואר שאיירי בחייב מיתה בידי שמים

ובזה מדוקדק³ לשון הגמרא פרק כלל גדול (שבת) דף ע, א אס אינו ענין למזיד דכתיב כל העושה בו מלאכה יומת (שמות לה, ב),

במיד הוא דכתיב, ומתוך הש"ס דעונש למזיד כתוב בפרשת ויקהל (לה, ב) "כל העושה בו מלאכה יומת", על כרחך הא דכתיב כאן בפרשת כי תשא (לא, יד) מות יומת, היינו בשוגג בהבאת קרבן.

ולאור המבואר בפסקא א' יש להקשות, מדוע מביאה הגמרא את הפסוק מפרשת כי תשא, שלא כתוב אלא יומת, שאינו מיתה בידי אדם, ולא מביאה הגמרא מאותה פרשה בפסוק טו כתוב "קל העשה מלאכה ביום השבת מות יומת" שהוא מיתה בידי אדם.

ונראה ליישב על פי המכילתא דרבי ישמעאל (כי תשא - מסכתא דשבתא פרשה א) וז"ל, "מחלליה מות יומת" (שמות לא, יד). למה נאמר, לפי שהוא אומר 'כל העושה מלאכה ביום השבת מות יומת' (שמות לא, טו), עונש שמענו, אזהרה לא שמענו, תלמוד לומר 'ויום השביעי שבת לה' אלהיך לא תעשה כל מלאכה' (שמות כ, י), אין לי אלא עונש ואזהרה על מלאכת היום, עונש ואזהרה על מלאכת הלילה מנין, תלמוד לומר מחלליה מות יומת, עונש שמענו, אזהרה לא שמענו, תלמוד לומר 'ויום השביעי שבת לה' אלהיך' (שם), שאין תלמוד לומר שבת, מה תלמוד לומר שבת, אלא להביא את הלילה בכלל אזהרה" עכ"ל.

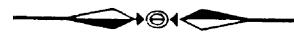
הנה מבואר במכילתא שאזהרה למלאכת יום ולילה למדנו מהפסוק בפרשת יתרו 'ויום השביעי שבת לה' אלהיך לא תעשה כל מלאכה' (שמות כ, י), אזהרה למלאכת יום מהמלים 'יום' כו' לא תעשה כל מלאכה, ואזהרה למלאכת לילה למדנו מהמילה 'שבת', להוסיף, שאף בלילה לא תעשה מלאכה, דהלילה בודאי בכלל שבת הוא. ועונש למלאכת יום ולמלאכת

בכל מקום דכתיב מיתה, כתוב מות יומת, לבד ממקומות יוצאין מן הכלל. וכתוב (לעיל כא, כט) השור יסקל וגם בעליו יומת, וזה מיתה בידי שמים כדדריש במכילתא (מסכתא דנזיקין פרשה י). וכן הא דכתיב בפרשת אמור (ויקרא כד, כא) ומכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת, הוא כדדריש תנא דבי חזקיה (סנהדרין עט, ב) שעל חייבי מיתות שוגגין שימות ולא ישלם, דחייב מיתה שעליו פוטרו מן התשלומין. ויתכן דמכה אדם קאי על עוברין, שכן כתוב (בראשית ט, ו) שופך דם האדם באדם, היינו עובר, דמו ישפך, שבן נח נהרג עליהן (סנהדרין נז, ב), וישראל נמסר מיתתו לדיני שמים [תוספות סנהדרין נט, א דה ליכא מידי, עיין שם].

והא דלא כתיבא כאן מות יומת נראה דעל מלאכת המשכן קאי, וטרם שהוקם המשכן לא היה נוהג דין דיני נפשות, שאין כהן ואין משפט כדדריש פרק ד מיתות (סנהדרין) נב, ב. ואז לא היה

הלוחות, ועל ידי ששבר את הלוחות לא היה דינם כישראל אלא כבן נח, ולכן שבר את הלוחות].

² תמצית דבריו: הטעם שכתוב יומת ולא כתוב מות יומת, ובפרשת כי תשא כתוב מות יומת, כיון שפסוק זה אינו אזהרה ועונש על עשיית מלאכת חול בשבת לדורות, אלא על מלאכת המשכן בלבד, שאף בשבת לא יעשו מלאכת המשכן, וכיון שכל זמן שאין כהן עובד עבודה אין דיני מיתה בידי אדם נוהגים לפיכך כתוב יומת בידי שמים, אבל לעיל בפרשת כי תשא איירי מחיוב שמירת שבת לדורות.

[ב - המשך]

³ [ב - המשך] והנה בגמרא (שבת ע, א) גרסינן וז"ל, "חייב על כל מלאכה ומלאכה. חילוק מלאכות מנלן, אמר שמואל אמר קרא (שמות לא, יד) 'מחלליה מות יומת', התורה רבתה מיתות הרבה על חילול אחד. האי במזיד כתיב, אם אינו ענין למזיד דכתיב (שמות לה, ב) 'כל העושה בו מלאכה יומת', תנהו ענין לשוגג, ומאי יומת, יומת בממונ' ע"כ. הנה הש"ס לומד שהעושה כמה מלאכת בהעלם אחד חייב על כל מלאכה ומלאכה מדכתיב מחלליה מות יומת, כפל הלשון מות יומת בא ללמד מיתות הרבה, דהיינו שיביא כמה קרבנות וימות כמה מיתות בממונ. ופריך הש"ס הא פסוק זה

משך חכמה

פרשת ויקהל, פרשת השבת א - ד

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ד - כה טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[ג]

לה, ב) שְׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָּכֶם קֹדֶשׁ

שֶׁבֶת שְׁבַתוֹן לָהּ כָּל הַעֲשֵׂה בּוֹ מְלָאכָה יוֹמֵת

מדוע בפרשת כי תשא נאמר שבת אחר מלאכת המשכן, וכאן להפך

לה, ב) הנה⁵ בפרשת תשא (לא, יב) נאמר שבת אחר מלאכת

שבת מטעם אחר, וז"ל (יג) ואתה דבר אל בני ישראל - ואתה, אף על פי שהפקדתיך לצוותם על מלאכת המשכן, אל יקל בעיניך לדחות את השבת מפני אותה מלאכה: אך את שבתתי תשמרו - אף על פי שתהיו רדופין וזרזין בזריות מלאכה שבת אל תדחה מפניה. כל אכין ורקין מיעוטין, למעט שבת ממלאכת המשכן "עכ"ל. ולפי המבואר בפ' ויקהל כיון שהקדימה תורה עבודת המשכן לשבת בפ' כי תשא, משמע שהעבודה דוחה את השבת, והיא קודמת לה, והוא סתירה מיניה וביה. ג. הנה מכשירי עבודה במקדש אינן דוחין את השבת אלא אם כן אי אפשר לעשותן מערב שבת, לפיכך קליית העומר וחבטתו (ירושלמי ראש השנה א, ח) ואפיית שתי הלחם [למאן דאמר דנפסל בלינה ותנור מקדש] דוחין שבת (מנחות עב, ב) אבל מכשירין שיכול לעשותן מערב שבת אין דוחין השבת. ולפי זה יש לדקדק הא מלאכת המשכן, אפילו שנאמר שאינה עבודה אלא מכשירי עבודה הרי אי אפשר לעשותה מערב שבת, כי היא מצוה תמידית מזמן שנצטוו על עשיית המשכן עד גמר עבודתו, ואין זה כקרבן שצריך להקריבו ביום מסויים ומכין המכשירין לפני כן, אלא היא מצוה בכל רגע, ולפי זה צריך טעם מדוע עשיית המשכן לא דוחה את השבת.

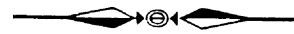
ונראה, דבאמת אם לא היו חוטאים בעגל, היתה עשיית המשכן דוחה את השבת, ורק לאחר חטא העגל אין עשיית המשכן דוחה שבת, לפיכך הקדימה תורה בפ' כי תשא את מלאכת המשכן לשבת, כי היא באמת דוחה את השבת, ובפ' ויקהל לאחר חטא העגל לא דוחה את השבת, לפיכך הקדימה תורה את השבת, ובוה מיושב שאלה א' ב'. ועכשיו נבוא לבאר מה הטעם בזה.

דהנה שבת ועבודת המשכן שוים ששניהם עדות שה' יתברך משגיח על העולם ומקיימו ומחדשו בכל רגע, וכאמור (תהלים קלו, ז) לעושה אורים גדולים, אשר מזה למדו בתפילה המחודש בכל יום תמיד מעשה בראשית, ובראו מאין ואפס, לפיכך לענין עבודה בבית המקדש הותרה שבת, כי במעשה העבודה מתפרסם אותה מטרם שיש בשמירת השבת, ולכן מכשירי

ולא מייתי קרא דבתריה דכתיב כל העושה מלאכה ביום השבת מות יומת (לא, טו) דבמכילתא (כי תשא - מסכתא דשבתא פרשה א) דריש אין לי אלא עונש על מלאכה של יום, מלאכה בלילה מנין תלמוד לומר מחלליה מות יומת (לא, יד). ולכן מייתי הגמרא מקרא דויקהל דכתיב העושה בו מלאכה ולא כתיב ביום⁴.

לילה למדנו מפרשת כי תשא (פרק לא), מפסוק טו 'כל העושה מלאכה ביום השבת מות יומת' למדנו עונש מיתה למלאכת יום, ומפסוק יד 'מחלליה מות יומת' למדנו עונש למלאכת לילה, ועל פי זה מבואר דעדיף הפסוק של יומת שלא נזכר בו ביום, וכולל גם מלאכת לילה, ואף על פי שלא כתוב בו מות יומת, אלא יומת בידי שמים, מכל מקום, כיון שהטעם שלא יומת בידי אדם הוא בגלל שהוא לפני הקמת המשכן, שפיר יש ללמוד משם, שלאחר הקמת המשכן, חייב מיתה בידי אדם.

⁴ תמצית דבריו: קשה, מדוע הגמרא בשבת אומרת, שמהפסוק פל העשה בו מלאכה יומת למדנו שבמזיד חייב מיתה, ולא מביאה מהפסוק בכי תשא, ועוד, הרי מבואר שאיירי בחייב מיתה בידי שמים. ועל פי המכילתא מבואר, דצריך פסוק מיוחד ליום השבת ולליל שבת, לכן מביא פסוק זה, שמשמע בין ביום ביון בלילה, ואינו חייב מיתה בידי כי היה לפני הקמת המשכן.

[ג]

⁵ [ג] לה, ב) "שֶׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָּכֶם קֹדֶשׁ שֶׁבֶת שְׁבַתוֹן לָהּ כָּל הַעֲשֵׂה בּוֹ מְלָאכָה יוֹמֵת" ע"כ. יש לדקדק: א. מדוע בציווי ה' למשה על עשיית המשכן בפרשת כי תשא (פרק לא) הקדים ה' את פרשת עשיית המשכן לפני ציווי על השבת, ובפרשת ויקהל (פרק לה) שציוה משה לישראל לעשות המשכן, הקדים פרשת השבת לפני ציווי מלאכת המשכן. ב. רש"י פירש בוויקהל (שם) וז"ל (ב) ששת ימים. הקדים להם אזהרת שבת לצווי מלאכת המשכן, לומר שאינה דוחה את השבת עכ"ל. הנה מבואר שהטעם שאינו דוחה שבת, מפני שהקדים השבת למשכן, לומר שהשבת חשובה יותר, אם כן קשה טפי מדוע בפ' כי תשא הקדים המשכן לשבת. [ורש"י פירש בכי תשא שבניית המשכן אינה דוחה

משך חכמה

פרשת ויקהל, פרשת השבת א - ד

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ד - כה טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

יתברך בפרטיות, ומקיימו בכל עת ורגע ברצונו יתברך, וכל העולם הוא מתהווה ומתחדש בכל עת ורגע ברצונו יתברך, כאמור (תהלים קלו, ז) לעושה אורים גדולים, אשר מזה למדו בתפילה המחודש בכל יום תמיד מעשה בראשית. ושם מעון השם יתברך, וכמו שאמר שלמה (מלכים א ח, יג) בנה בניתי בית זבול לך. לכן אף המכשירים כמו קליית העומר וחבטתו (ירושלמי ראש השנה א, ח) ואפיית שתי הלחם [למאן דאמר דנפסל בלינה ותנור מקדש] דוחין שבת (מנחות עב, ב). אבל בנין המשכן והמקדש לא

ובאמת לפני שחטאו בחטא העגל, אם היו עושים המשכן היה דוחה שבת, שבנין המשכן שקול כמו עבודת הקרבנות במשכן אחר העגל, לפיכך בפרשת כי תשא הקדימה תורה עשיית המשכן לשבת, אבל בפרשת ויקהל, לאחר שכבר עשו את העגל, נסתלקה מהם שכינה, ואינה שורה רק במשכן, וכל זמן שלא נגמרה מלאכת המשכן אין השראת השכינה, לפיכך הקדימה תורה בפ' ויקהל פרשת שבת להמשכן, ללמד שעשיית המשכן אינה דוחה לשבת, ובזה מיושב שאלה א' ב'.

ולפי המבואר שלפני חטא העגל היתה עשיית המשכן דוחה שבת, ולכן כתוב עשיית המשכן לפני שבת ללמד שדוחה עשיית המשכן את השבת, אי אפשר לפרש כפירוש רש"י שזה שכתוב בפרשת כי תשא "אֶת שְׁכַנְתִּי תִּשְׁמְרוּ", ד"אך" בא למעט שאין עבודה המשכן דוחה שבת, שהרי באמת עשיית המשכן היתה דוחה את השבת, אבל הטעם שכתוב "אך" מבואר ביומא (פה, ב) שבא ללמד שפיקוח נפש דוחה שבת.

ולפי המבואר לעיל, שלפני הקמת המשכן לא היה חיוב מיתה בידי אדם על חילול שבת, כיון שלא היה כהן בעבודתו, יש לפרש עוד בדרך אחרת מדוע הקדימה תורה בפרשת כי תשא את מלאכת המשכן לשבת, לומר לך שמקודם תעשה משכן, ורק לאחר מכן יהיה חיוב מיתה על מלאכת שבת, כיון שאין כהן בעבודתו, או מפני שעוד לא נאמרה פרשת שבת מאהל מועד לא נעשו עליה. ולפי פירוש זה אין הכונה שמלאכת עשיית המשכן דוחה שבת, אלא שכדי להתחייב על מלאכת שבת, יש לעשות קודם המשכן.

ולפי זה מיושב היטב שאלה א' ב', דבפ' כי תשא הקדימה תורה פרשת המשכן ללמד שלפני שעושים המשכן אין נענשים על השבת, ובפ' ויקהל הקדימה תורה פרשת שבת ללמד שאסור לעשות עשיית המשכן בשבת, ופירוש זה עולה יפה מאוד עם פירוש רש"י שפירש דמאך בא למעט שאסור לעשות מלאכת שבת בעשיית המשכן, אבל הקדימה תורה מלאכת המשכן כיון שאין נענשים בידי אדם.

המשכן, ובפרשה זו נאמרה להיפוך מלאכת המשכן (לה, ד) אחר שבת, וכבר עמד על זה בספר חסידים סימן תקסה. ויתכן דהנה מלאכת המשכן אינו דומה למכשירי עבודה דלא דחו שבת, משום דמכשירין אפשר לעשותן מערב שבת, מה שאין כן המשכן אי אפשר להיות בלא שבת, לכן הוי אמינא דדחי שבת. ויתכן, דבעבודה הותרה שבת משום דבמשכן הלא שורה הכבוד, והשכינה מצויה שם, והשבת עדות לבאי עולם שה' יתברך ברא העולם וחיזשו מהאפס המוחלט, והעבודה מורה על השגחת ה'

עבודה גם דוחין את השבת [אם אי אפשר לעשותן לפני השבת, דאי לא, פשוט שראוי לכבד השבת ולא לחללה בכדי, לכן אפילו אם שכח מערב שבת אסור לעשות המכשירים, וידחה הקרבן, כי היה להם להזהר לעשות המכשירין לפני שבת] וכל זה בעבודה במשכן או במקדש, שיש שם כבר השראת השכינה ולכן הוא מעון ה' יתברך כמו שאמר שלמה (מלכים א ח, יג) "בנה בניתי בית זבול לך", אבל "בעשיית" המשכן עצמו שעדיין אין השראת השכינה, אין עדות לזה, לפיכך עשיית המשכן אינה דוחה את השבת, ובזה מיושב שאלה ג'. [נאמר שכתב רבינו לענין עבודה הותרה שבת ובמכשירין כתב דוחין, כונתו לומר שלענין עבודה הותרה, ולכן דוחה אפילו אפשר לעשות במוצאי שבת כגון הקרבת אברים, ולענין מכשירין הודחה, לכן אינו דוחה רק מה שאי אפשר לעשות אלא בשבת].

והטעם שלפני חטא העגל עשיית המשכן היתה דוחה שבת, כיון שלפני חטא העגל כתוב (שמות פרק כ, כא) "מִזְבַּח אֲדָמָה תַעֲשֶׂה לִי וְזִבְחֶתָ עָלָיו אֶת עֹלֹתָיִךְ וְאֶת שְׁלֵמֶיךָ אֶת צֹאנֶיךָ וְאֶת בְּקָרְךָ כָּל הַמִּקּוֹם אֲשֶׁר אֲזַכִּיר אֶת שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבְרַכְתִּיךָ", והשכינה היתה שורה בישראל שלא באמצעות המשכן, רק הוא היה מקום מיוחד לעבודה ולהשראת השכינה, אבל לא באופן שעל ידו יזכו לראות בכבוד ה' יתברך, כי בני ישראל בעצמם הם היו המעון לה' יתברך, והיכל ה' המה (ירמיה ז, ד), אז היה בנין המשכן כאחד מפרטי צורך העבודה אחרי בנין המשכן אחר העגל, שכיון שהשראת השכינה וכבוד ה' יתברך חופף על בני ישראל קודם בנין המשכן, אם כן תו עבודה וכל צרכיה, אף בנין המשכן, דחי שבת, לכן נאמר משכן קודם לשבת. אבל לאחר חטא העגל, כבר לא שרתה שכינה על ישראל בכל מקום שיזכירו את ה', אלא כתוב (שמות פרק כה, ח) "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנֹתַי בְּתוֹכָם", דהיינו רק על ידי עשיית המשכן תהיה שם השראת השכינה.

לפיכך לפני מעשה העגל שהיה השראת השכינה בגלוי, היתה עשיית המשכן "כמכשירי עבודה" שאי אפשר לעשותן מערב שבת שדוחין השבת,

משך חכמה

פרשת ויקהל, פרשת השבת א - ד

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ד - כה טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

הקדמים להם ציווי שבת למשכן לאמר שאינו דוחה שבת. אמנם רש"י בתשא יליף מאך את שבתותי תשמרו (לא, יג) דאין בנין בית המקדש דוחה שבת, יעויין שם. אולם בסוף יומא (פה, ב) יליף מאך את שבתותי תשמרו למעט פקוח נפש דדוחה שבת יעויין שם, ודו"ק בכל זה. וכבר ביארתי דאם יעשו מלאכה בבנין המשכן בשבת לא יתחייבו מיתה בידי אדם. ועוד דאיתא במדרש פרשה ויקרא פרק א דכל זמן שלא נאמרה מאהל מועד לא נענשו ישראל עליה יעויין שם, ודו"ק⁶.

[ד]

(לה, ג) לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת:

מדוע כתוב "ביום השבת"

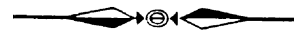
(לה, ג) לא תבערו אש וכו' במכילתא⁷ (מסכת דשבתא פרשה א,

כבר נאמר (ויקרא כה, ד) שדך לא תזרע וגו', אלא חריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית, וקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית. רבי ישמעאל אומר, מה חריש רשות, אף קציר רשות, יצא קציר העומר שהוא מצוה"ע"כ. ופרש"י וז"ל "אין צריך לומר חריש וקציר של שביעית - דעל כרחך, אף על גב דרישא דקרא בשבת קאי, דכתיב (שמות לד, כא) ששת ימים תעבוד, סיפיה אשביעית קאי, דאי אשבת - חריש וקציר הוא דאסור, שאר מלאכות מי שרו: חריש של ערב שביעית - שלא יחרוש שדה אילן ערב שביעית, חריש שיועיל לשביעית: וקציר של שביעית - כגון תבואה שהביאה שלישי בשביעית - אתה נוהג בה מנהג שביעית בשמינית: ר' ישמעאל אומר מה חריש רשות כו' - ולא דבר הכתוב אלא לענין שבת, כדכתיב ביה, וביום השביעי תשבות בחריש ובקציר תשבות, בא ללמדך: מה חריש אין לך חריש של מצוה, ואפילו לזרוע לצורך עומר ושתי הלחם, שהרי אם מצא חרוש - אינו חורש, ואני אוסרו לך בשבת, אף קציר שאני אוסר לך - בשל רשות אני אוסר לך: יצא קציר העומר שהוא מצוה - שאפילו מצא קצור - מצוה לקצור, ויש לך ללמוד מכאן שדוחה את השבת" עכ"ל. העולה מזה דרבי עקיבא לומד תוספת שביעית מהכתוב (לד, כא) בחריש ובקציר תשבות. ורבי ישמעאל דורש את הכתוב לשבת. ומבואר שם בסוגיא, דלרבי ישמעאל אין מקרא ללמוד דין תוספת שביעית.

ב. בפסחים (ה, א) נחלקו רבי ישמעאל ורבי עקיבא מנין שיום י"ד אסור

דחי שבת, דכל זמן דלא נבנה המקדש אין השכינה שורה בישראל, ובאמצעות משכן ומקדש השכינה שורה בישראל, וכל זמן שאין שכינה שורה הלא לא נדחה שבת. אבל קודם שעשו בני ישראל העגל הלא היה התנאי (שמות כ, כא) בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיד, והשכינה היתה שורה בישראל שלא באמצעות המשכן. רק הוא היה מקום מיוחד לעבודה ולהשראת השכינה, אבל לא באופן שעל ידו יזכו לראות בכבוד ה' יתברך, כי בני ישראל בעצמם הם היו המעון לה' יתברך, והיכל ה' המה (ירמיה ז, ד), אז היה בנין המשכן כאחד מפרטי צורך העבודה אחרי בנין המשכן אחר העגל, שכיון שהשראת השכינה וכבוד ה' יתברך חופף על בני ישראל קודם בנין המשכן, אם כן תו עבודה וכל צרכיה, אף בנין המשכן, דחי שבת, לכן נאמר משכן קודם לשבת. אבל אחר שחטאו בעגל, הלא לא היו ראויים לכבוד ה' יתברך רק באמצעות המשכן, אם כן לא נדחית בבנין המשכן, לכן נאמר שבת קודם, וכמו שפרש"י

⁶ תמצית דבריו: קשה, מדוע בפרשת כי תשא נאמר שבת אחר מלאכת המשכן, וכאן להפך. ונראה, דבאמת אם לא היו חוטאים בעגל, היתה עשיית המשכן דוחה את השבת, כמו מכשירים שאי אפשר לעשות לפני השבת, שמותר לעשות בשבת בשביל העבודה, כיון שלפני חטא העגל היתה השראת השכינה גם בלא המשכן. אבל לאחר חטא העגל, שאין השראת השכינה רק על ידי המשכן, אין עשיית המשכן דוחה שבת, כי עוד אין השראת השכינה, לפיכך הקדימה תורה בפ' כי תשא את מלאכת המשכן לשבת, כי היא באמת דוחה את השבת, ובפ' ויקהל לאחר חטא העגל לא דוחה את השבת, לפיכך הקדימה תורה את השבת למשכן.

[ד]

⁷ [ד] (לה, ג) "לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת" ע"כ. יש להקדים כמה הקדמות:

א. גרסינן בראש השנה (ט, א) וז"ל: "תניא, בחריש ובקציר תשבת (שמות לד, כא), רבי עקיבא אומר אינו צריך לומר חריש וקציר של שביעית, שהרי

משך חכמה

פרשת ויקהל, פרשת השבת א - ד

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ד - כה טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

שבות מחריש בשעת הקציר, שבות מערב שביעית לשביעית; אין לי אלא שהוא שובת מערב שביעית לשביעית, יכול כן ישבות מערב שבת לשבת, [והדין נותן הואיל ושביעית לשם השם, ושבבת לשם השם, אם למדתי שהוא שובת מערב שביעית לשביעית, כך ישבות מערב שבת לשבת], ועוד קל וחומר, ומה שביעית שאין חייבין עליה לא כרת ולא מיתת בית דין, דין הוא שישבות מערב שביעית לשביעית, שבת שחייבין עליה כרת ומיתת בית דין, דין הוא שישבות מערב שבת לשבת; ולא יהיה רשאי להדליק לו נר, או להטמין לו את החמין או לעשות לו מדורה, ת"ל לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת, ביום השבת אי אתה מבעיר, אבל אתה מבעיר מערב שבת לשבת. כו' רבי יונתן אומר, לא תבערו אש, למה נאמר, כו' ביום השבת. ביום השבת אי אתה מבעיר, אבל אתה מבעיר ביום טוב" עכ"ל המכילתא.

והשתא יש לדרקדק: א. מדוע רבי ישמעאל בפסחים (ה, א) לא ניחא ליה טעמו של רבי עקיבא, דעל כורחך תשביתו הינו בערב יום טוב, דביום טוב אסור להבעיר. ב. הא דדריש רבי יהונתן במכילתא "ביום השבת. ביום השבת אי אתה מבעיר, אבל אתה מבעיר ביום טוב" צריך ביאור, דהא דדרשינן לקרא, שבא ללמד שבערב שבת מותר להדליק ואין תוספת לשבת. ונראה דהמכילתא דדריש ביום השבת ללמד שאין תוספת שבת, הוא בשיטת רבי עקיבא (ראש השנה ט, א) דדורש מקרא דבחריש ובקציר תשביתו תוספת שביעית אסורה מהתורה, ולשיטתו צריך את הכתוב ביום השבת ללמד שביום השבת אסור, ובערב שבת מותר. [ולא דרשינן ללמד שביום טוב מותר להבעיר, דעדיף ללמד שאין תוספת שבת מלהתיר מלאכה שאינה צורך אוכל נפש ביום טוב]. אבל רבי ישמעאל דאינו דורש דין תוספת שביעית מבחריש ובקציר, ואין לו מקרא ללמד דין תוספת שביעית, אינו צריך קרא למעט תוספת שבת, כיון שאין קל וחומר משביעית, כי שביעית גופא אין לה מקרא, ולפי רבי ישמעאל מיותר לן הכתוב ביום השביעית, ועל כורחנא הוא בא להתיר הבערה ביום טוב אפילו שאינה צורך אוכל נפש, [דאוכל נפש בלאו הכי מותר]. ורבי יהונתן שדורש במכילתא ביום השבת להתיר הבערה ביום טוב, אזיל בשיטת רבי ישמעאל, ולפיכך רבי ישמעאל אינו יכול ללמוד דתשביתו הוא בערב יום טוב, כיון דיכול לעשות הבערה שלא לצורך ביום טוב, לכן לומד ממקרא אחר דין השבת בערב יום טוב, ומיושב שני הדקדוקים הנ"ל.

ועל פי זה, אפילו אם רבי ישמעאל יסבור שהבערה לחלק יצאת, והבערה היא מלאכה ממש, מכל מקום מותר להדליק ביום טוב מטעם אחר, לא מפני

בחמץ. וז"ל הגמרא, "אך ביום הראשון תשביתו שאר מבתיכם (שמות יב, טו) מערב יום טוב. או אינו אלא ביום טוב עצמו, תלמוד לומר לא תשחט על חמץ דם זבחי (שמות לד, כה), לא תשחט את הפסח ועדיין חמץ קיים, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר אינו צריך, הרי הוא אומר אך ביום הראשון תשביתו שאר מבתיכם (שמות יב, טו), וכתיב כל מלאכה לא יעשה בהם (שמות יב, טז), ומצינו להבערה שהיא אב מלאכה כו' אמר רבא שמע מינה מדברי עקיבא תלת. שמע מינה אין ביעור חמץ אלא שריפה, ושמע מינה הבערה לחלק יצאת, ושמע מינה לא אמרינן הואיל והותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך. ופרש"י וז"ל "שהיא אב מלאכה - וזו הבערה שלא לצורך היא, והכתוב אסר מלאכה ביום טוב, הלכך האי ראשון בארבעה עשר קאמר: שמע מינה - מדלא נפקא ליה דהאי יום הראשון ערב יום טוב הוא, אלא משום דאסור להבעיר ביום טוב - שמע מינה סבירא ליה כו' יהודה, דאמר לקמן בפרק כל שעה (כא, א, וכו, ב) אין ביעור חמץ אלא שריפה, ויליף לה מנותר, דאי השבתתו בכל דבר סבירא ליה - לוקמיה ביום טוב, ויבערנו בדבר אחר, יאכילנו לכלבים או ישליכנו לים: ושמע מינה - מדקאמר שהוא אב מלאכה - סבירא ליה כו' נתן, דאמר: הבערה לחלק יצאתה, דתניא (שבת ע, א): הבערה ללאו יצאת, שהיתה בכלל לא תעשה כל מלאכה חזר והוציאה מכללו, ופרט בה לאו לעצמה, לומר לך שאינה במיתת בית דין כשאר מלאכות אלא בלאו זה לבדו, ר' נתן אומר: לחלק יצאתה, שלא תאמר העושה ארבעה או חמשה אבות מלאכות בשוגג בשבת אינו חייב אלא אחת, דהא חד לאו איכא ככולהו וחד כרת - לפיכך פרט בה בפני עצמה, להקיש אליה, מה היא מיוחדת שהיא אב מלאכה וחייבין עליה לעצמה כו', אלמא: לר' יוסי לאו אב מלאכה היא" עכ"ל.

ג. כתבו התוספות בביצה (כג, א) בד"ה על גבי וז"ל בתוך הדיבור: "והר"ר יצחק פירש דשפיר הוי הבערה כדרכה, ומ"מ שריא, דקסבר דהבערה שלא לצורך שרי לעשותה ביום טוב. וכן משמע בירושלמי [דמשילין] מהו לאדלוקי נר של בטלה ביום טוב, ר' יוסי אסר ורבנן שרו. והטעם, מאן דאסר סבר דהבערה לחלק יצתה, והוי מלאכה ואסור לעשותה ב"ט, ומאן דשרי סבר דלאו יצתה, והבערה שלא לצורך מותר לעשותה ב"ט, ולא הוי אב מלאכה" עכ"ל. הנה מבואר בדבריהם דלמ"ד לחלק הבערה מלאכה היא, ולכן אסור להבעיר ביום טוב שלא לצורך, ולמ"ד ללאו יצאת, הבערה אינה מלאכה ומותר לעשותה ביום טוב אפילו שלא לצורך.

ד. איתא במכילתא (ויקהל מסכתא דשבתא פרשה א), וז"ל: "לא תבערו אש וגו'. למה נאמר, לפי שהוא אומר (שמות לד, כא) בחריש ובקציר תשביתו,

משך חכמה

פרשת ויקהל, פרשת השבת א - ד

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ד - כה טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

לומר תשביתו, מערב יום טוב. אבל ר' ישמעאל דדריש קרא בחריש ובקציר תשבות על שבת, ולית ליה תוספות שביעית מקרא, עיין ראש השנה דף ט, א, אם כן קרא דביום השבת על כרחך לדייק דביום טוב מותר, כמו דדריש ר' יונתן לקמן. ולכן מוכרח להביא מקרא דלא תשחט על חמץ כו'. ולפי זה יצא דאף למאן דאמר לחלק יצאת, מכל מקום מוכח לר' ישמעאל, דלית ליה תוספות שביעית, דביום טוב מותר הבערה לגמרי אף שלא לצורך כלל. ודלא כמו שפירשו תוספות ביצה דף כג, א ד"ה על גבי חרס מותר, לפרש דברי הירושלמי. יעויין שם ודו"ק היטב⁸.

ג) לפי שהוא אומר (לעיל לד, כא) בחריש ובקציר כו', שבות מחריש בשעת הקציר כו', מה שביעית שאין חייבין עליו כו', הרי הוא שבות מערב שביעית לשביעית, שבת שחייבין עליו כרת כו' דין הוא שישבות מערב שבת לשבת, תלמוד לומר לא תבערו אש כו' ביום השבת (שמות לה, ג), ביום השבת אי אתה מבעיר, אבל אתה מבעיר מערב שבת לשבת. בזה אתי שפיר דר' עקיבא לטעמיה, דכיון דדריש תוספות שביעית מקרא דבחריש ובקציר תשבות, אם כן צריך קרא דביום השבת ללמד שמדליק מערב שבת לשבת, דניילף משביעית לולא דקרא גלי, ולכן סבר הבערה אסורה ביום טוב, ולכך אמר בפסחים (ה, א) אינו צריך, הרי כבר נאמר כל מלאכה לא יעשה, שריפה מעין מלאכה, מה תלמוד

כאן ללמד שלשבת אין תוספת, דרק "ביום השבת" אסור. אבל לרבי ישמעאל דאינו דורש מקרא תוספת שביעית, לומד ממקרא זה, להתיר הבערה ביום טוב שלא לצורך, דרק ביום השבת לא תבערו, ולא ביום טוב. לפי זה, הבערה ביו"ט שלא לצורך, תלויה במחלוקת האם תוספת שביעית לומדים ממקרא. ואינה תלויה במחלוקת אם הבערה לחלק או ללאו, שאפילו אם היא לחלק, והיא מלאכה ככל המלאכות, יש להתיר מקרא דביום השבת, אם נסבור כרבי ישמעאל, שאין תוספת לשביעית ממקרא.

שהבערה אינה מלאכה, אלא מקרא דכתיב לא תבערו אש ביום השבת דמותר, שהרי אינו צריך ללמד על שבת שאין תוספת, אלא בא ללמד שהבערה ביום טוב מותרת, ודלא כשיטת התוס' בביצה הנ"ל.

א. ה. והנה יש לדקדק, דנחלקו התנאים אם הבערה ללאו יצאת או לחלק יצאת, ובמכילתא נחלקו אם דרשינן למעט תוספת שבת, או להתיר הבערה ביום טוב, והוא כפל דרשות ממקרא אחד. אבל באמת נראה, דמחלוקת ללאו או לחלק, דרשינן ממה שכתוב דין הבערה. והמכילתא דורש מהמילים "ביום השבת", דהיה יכול לכתוב לא תבערו אש בכל מושבותיכם לחוד, ולא צריך לכתוב "ביום השבת", דביה איירי, או לכתוב לעיל "יהיה לכם קודש לא תבערו כו' שבת שבתון", ובזה אתי שפיר הכל בס"ד].

⁸ תמצית דבריו: המילים "ביום השבת" מיותרות. לרבי עקיבא שדורש מקרא דבחריש ובקציר שיש תוספת שביעית, בא הכתוב

